

Folket, staten, folkekirken og muslimerne i Danmark

Spørgsmålet om islams og kristendommens stilling som trossamfund i Danmark er et teologisk, etisk og politisk spørgsmål, akkurat som spørgsmålet om forholdet mellem muslimer og kristne er det. Det er med andre ord noget, som vi alle – i et demokrati som det danske – har et moralsk medansvar for. Ikke desto mindre er vi etniske danskere meget præget – og til tider tilsyneladende næsten bundet – af vores historiske arv og baggrund, når vi skal forholde os til dette spørgsmål. Sagen er nemlig den, at folket, staten og folkekirken i Danmark historisk er indgået i et næsten symbiotisk forhold af ganske unik karakter. Og det er ofte herudfra, vi etniske danskere forholder os til islam og muslimske medborgere. Jeg vil søge at beskrive den historie i fem kommenterede teser:

1. *Det gælder for Danmark i særdeleshed, som det gælder for Nordeuropa i almindelighed, at vi er blevet til som kultur(er), folk og nation(er) så at sige i kraft af kristendommen.*

I Sydeuropa var den hellenistiske og den romerske kultur veludviklede med skriftsprog og statsdannelser, da kristendommen gjorde sit indtog. Det præger forholdet mellem kirke og stat i de sydeuropæiske lande den dag i dag. I Norden var hverken skriftsprog eller statsdannelser udviklet, da kristendommen ankom. Kristianiseringen og statsdannelsen foregik hånd i hånd, som Harald Blåtand mere end antyder det på Jellingestenen fra ca. 975. Det er ikke for ingenting, at det er billedet af den sten, som kan kaldes Danmarks dåbsattest, der nu findes på vore nye danske pas, for Jellingestenen er samtidig det klareste vidnesbyrd om den danske stats dannelse.

Kristendommens indflydelse på staten blev endnu stærkere efter reformationen i 1536, hvor kongen gjorde den nye evangelisk-lutherske kristendom til statens religion. Dermed blev kirken det vigtigste redskab i opbygningen af den stat, som vi i dag kender som den danske velfærdsstat. Ideerne om, hvad en stat og en konge kunne være, fik danskerne fra kristendommen – og kongerne brugte flittigt og uden skånsel kristendommen til at legitimere deres magt.

Samtidig blev dansk sprog og kultur og ikke mindst uddannelses- og social- og sundhedsvæsen udviklet i snævert samspil med kirken og kristendommen. Det er derfor ikke mærkeligt, at Dansk Folkeparti begynder at drive politik på kristendommen, når de gerne vil være ”danske”. Det er nemlig meget svært at sige ret meget præcist om ”det danske”, bort set fra, at det er noget, der historisk er udviklet i tæt samvirke med kirke og kristendom, sådan som Danebrog udtrykker det med det hvide kors på den røde dug.

Den evangelisk-lutherske kirke har gennem århundreder formelt haft og har reelt på mange måder stadig et stats sanktioneret monopol på religiøs virksomhed i det danske folk. Derfor er etniske danskere kulturkristne

Kolonitidens kristne missionærer nægtede ofte at anerkende, at folk i kolonierne havde en civilisation. De manglede kultur, tænkte man – ud fra oplysningstidens selvbevidste europiske kultur. Det var naturligvis et overgreb sådan at negligere og dermed søge at fratage andre mennesker deres kultur og den til kulturen knyttede identitet. Men det er næsten lige så slemt, hvis man ikke vil indrømme os etniske danskere, at vi er kristne på én eller anden måde. Gør man ikke det, dømmes man os til at være lige som menneskeligt uudviklede, som kolonisatorerne ofte mente, at de koloniserede folk var. Som vi er flest, er vi etniske danskere ikke bekendende, bibellæsende, kirkesøgende kristne. Det er kun nogle få procent, selv om de allerfleste af os er medlemmer af folkekirken (85% af befolkningen og dermed ca. 89% af os etniske danskere). Mit forslag er derfor, at vi karakteriserer os etniske danskere som *kulturkristne*. Det er vi nemlig alle, selv om der er nogle af os, der samtidigt er kirkekristne: Uanset religiøs holdning og sågar uanset kirkemedlemskab, er danskernes kultur grundlæggende præget af kristendommens historie- og menneskesyn samt dens værdier og sproglige, følelsesmæssige og kunstneriske ressourcer. Det kan læses i vores lovgivning, det kan høres, når danskerne bliver forelskede eller rammes af sorg, og det kan ses i så at sige al dansk kunst fra middelalderen til i dag.

At vores kultur er en slags kristendom, der så i tidens løb er blevet tappet for det meste af religionen og transformeret til kultur, skyldes selvfølgelig det faktum, at kristendommen indtil grundloven havde et stats sanktioneret monopol på at påvirke danskerne kulturelt og religiøst. Den evangelisk-lutherske kristendom var – med få og små undtagelser – den eneste tilladte religion i landet. Folkekirken har forsat en slags de facto-monopol blandt etniske danskere, for så vidt der ikke findes fungerende alternative, når det gælder livscyklusriterne omkring fødsel, pubertet og død. Ca. 84% af alle etniske danskere bliver døbt og konfirmeret i folkekirken, og ca. 95 % af os bliver begravet eller brændt efter en højtidelighed samme sted, når vi dør. Ser vi på de etniske danskers aktive opslutning omkring folkekirken med dens forkyndelse og gudstjenester, er folkekirken verdens svageste kirke. Ser vi på, hvor mange alternativer vi etniske danskerne benytter os af ved overgangsriterne, er folkekirken verdens klareste monopolkirke. Folkekirken er med andre ord blandt os etniske danskere noget så mærkeligt som *verdens svageste monopolkirke*.

2. *Danmark har - som det eneste land i verden - gennem mere end 450 år ikke haft dybtgående borgerkrige, revolutioner, kulturkampe, okkupationer, kirkesplittende vækkelser, succesfulde*

frikirkedannelser eller store indvandring af mennesker af anden konfession eller religion, som har udfordret kirken til at udvikle en selvstændig identitet i forhold til staten og folket.

Det er et meget særegent og samtidigt meget vigtigt træk ved Danmarks historie, at vi aldrig har fået store brudflader i trekanten folk, stat og kirke. Indtil grundloven af 1849 var staten og kirken to sideordnede måder, hvorpå den enevældige konge regerede folket. Da folket så tog magten fra kongen i 1849, hvor man kan sige, at folket eller nationen smeltede sammen med staten, så vi fik en folkestat eller en nationalstat, følte kirken sig noget til overs. Man talte længe om, at kirken nu var statens fraskilte hustru, fordi staten nu havde giftet sig med folket – og da kirke aldrig fik sit eget styre, måtte staten fortsat være kirkens juridiske subjekt, ligesom en fraskilt hustru på den tid altid måtte have en mand som formynder. Men kirken så godt, hvor vinden blæste hen i begyndelsen og midten af 1800-tallet, da statskirkens tid var ved at være forbi. Derfor bejlede kirken nu voldsomt til folket eller nationen. Nu ville den være nationalkirke! Det blev den også, og i grundloven hedder det derfor, at den evangelisk-lutherske kirke nu er ”den danske folkekirke”, der ”som sådan understøttes af staten”. Endnu på den tid var det utænkeligt, at man kunne have en stat uden en religiøs instans til at legitimere staten. Derfor kom kirken med som en slags 4. statsmagt i grundlovens § 4 efter den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt i § 3. Og siden hen udviklede den tankegang sig, at da det nu ikke længere er kongen, der styrer folket gennem staten og kirken, er det den demokratiske stat, der styrer folket, som på en gang er borgere og kristne, samfund og kirke. På den måde passede trekanten mellem stat, folk og kirke sammen igen!

Der findes næppe andre lande i verden, hvor så mange præster og politikere er enige om, at det er den største selvfølge, at staten styrer både samfundet og kirken. Det skyldes det historisk unikke forhold, at vi endnu aldrig haft en virkelig krise i trekantforholdet, sådan som tilfældet er med så at sige alle andre lande i verden, måske med undtagelse af Grækenland, som er det land, hvis stat-kirkeordning ligner den danske mest.

3. *Den ubrudte kontinuitet i forholdet mellem folk, stat og kirke i Danmark danner baggrund for den særlige grundlovssikrede folkekirkeordning, hvorefter vi har religionsfrihed, men ikke religionslighed i Danmark.*

Der findes helt andre folkekirkeordninger og en helt anden kirkelig selvbevidsthed i vores nabolande Norge, Sverige og Finland. Det skyldes især, at disse lande har haft en anden historie – og til tider skarpe brudflader mellem folk, stat og kirke. Derfor har man også i disse lande en højere grad af ligestilling mellem trossamfundene, end vi har i Danmark. Kirken har villet have sin selvstændighed – og politikerne har villet frigøre staten fra den helt ensidige støtte til eet bestemt trossamfund, sådan som vi i alle vore lande arvede det fra enevældens tid.

Desværre er det store flertal af præster og biskopper i folkekirken så fastlåste i traditionen og/eller så glade for deres statsansættelser og sikre udsigt til statspension, at det er meget svært at rejse en stat-kirke debat i Danmark. Der er ellers grunde nok til at gøre det: *For det første* lader kirken sig bruge som politisk kastebold på en for en evangelisk kirke meget problematisk måde. *For det andet* kunne kirken styre sine egne anliggender bedre selv uden staten som formynder. *For det tredje* lever kirken administrativt og ledelsesmæssigt på lånt tid, for den dag kommer, hvor staten ikke længere har brug for den, og så vil kirken stå uden at have udviklet sin egen ledelsesform og administration. Og endelig *for det fjerde*, er det kristeligt set dybt betænkeligt for en evangelisk kirke at leve med statssikrede privilegier i stedet for at arbejde for, at alle trossamfund kan blive behandlet på ligeværdig vis.

Folkekirken er Danmarks største forening med 4,5 mill. medlemmer. Den næststørste er Ældresagen med 400.000 medlemmer. Det er klart, at staten gerne vil have en vis kontrol over så stor en forening som folkekirken. Det må store sammenslutninger finde sig i, når de lever i en demokratisk retsstat. Det er imidlertid ikke dette argument, men derimod den bevidstløse og/eller politisk opportune tradition, der betinger den forskelsbehandling, som vi har mellem religionerne i Danmark i dag.

4. *Kristendommen er de etniske danskeres traditionelle religion. Og da den aldrig er blevet voldsomt udfordret - hverken politisk eller religiøst - ,er kristendommen også den religion, de fleste etniske danskere henviser til som deres aktuelle religion, når de konfronteres med et behov for at angive et tilhørsforhold til en religion.*

Muslimere i Danmark udtrykker tit, at deres problem ikke er, at de etniske danskerne er kristne, men at de ikke er det alligevel. Det er forståeligt og det er tilmed rigtigt, for så vidt som tilstedeværelsen af en stor gruppe kristne, der er lige så synlige og markante i gadebilledet, som muslimer ofte er det, ville gøre det noget lettere for os etniske danskere at forstå, at islam er noget så normalt som en stor verdensreligion. Nu har vi vænnet os til, at religion normalt er noget usynligt og privat, derfor synes vi, at muslimer er "unormale", fordi man kan mærke på dem, hvilken religion de tilhører. Ikke desto mindre er det også en udfordring til muslimerne at forstå dansk kultur med dens særlige form for kristendom, det jeg kalder kulturkristendom.

Det er vigtigt at bemærke, at kulturkristne, etniske danskere er lige så etisk, religiøst og eksistentielt engagerede, som de fleste andre folk i verden. Vi har blot gennem vores historie vænnet os til, at vi selv skal finde frem til de etiske og eksistentielle svar. Vi vil – i modsætning til muslimer, som de er flest – ikke have etiske og eksistentielle svar fra kollektive instanser og autoritative traditioner. Vi har aldrig rigtigt troet på kongens kirke, som aldrig rigtigt var folkets kirke, og vi har det på nogenlunde samme måde med folkekirken, som i praksis er en slags

halvdemokratiseret forlængelse af statskirken. Dertil kommer, at vi etniske danskerne i mere end hundrede år, siden vi tabte rigets tyske dele i 1864, har vænnet sig til, at her er vi alle ens. Vi er kun én slags, vi er med andre ord et etnisk stammefolk – og sådan har vi da også indrettet vores samfund med meget danske skoler for både børn og voksne og med det universalistiske, danske velfærdssystem, hvor hver enkelt skal betale til hver enkelts velfærdssikring. Dermed er vi kommet meget tæt på hinanden – vi deler økonomisk, socialt og kulturelt det allermeste med hinanden. Det er bl.a. det, vi reagerer mod, når vi i religiøs henseende er udpræget individualistiske. ”Jeg er kristen”, siger de fleste af os og tilføjer: ”Men på min egen måde”. Det er en sær religionsform, kan man sige. Men sådan er vi altså! Derfor vil vi have en kirke, som ikke er alt for meget kirke og i hvert fald ikke stiller krav til os. Og det er sådan en kirke, vi har i folkekirken.

Kristendommen er for danskerne, hvad ”den traditionelle religion” er hos mange folk i den 3. verden, hvor man officielt enten er kristne eller muslimer, men hvor man dybest set alligevel er en slags tilhængere af deres traditionelle religioner, som man flygter tilbage til i krisetider. Danskerne vender sig også mod kirken omkring fødsel og død – og der er fortsat meget kristent gods i deres hoveder og hjerter, når de skal orientere sig etisk og eksistentielt, selv om de synes, at man kun skal være en lille smule kristen - og helst på ens egen meget personlige måde. Et problem ved den særlige folkekirkelige religionsform er det, at dens tilhængere ikke er særligt aktive, når det gælder om at tage ansvar for deres kirke. Derfor har det hidtil været ret let for politikerne at få lov til at styre de etniske danskeres folkekirke gennem staten. Og når de kulturkristne politikere er vant til at have sådan en handy statsstøttet folkekirke, som religionen kan holdes indenfor, skaber det uorden i deres verdensbillede, at der pludselig også er et meget stort muslimsk trossamfund i landet.

En muslimsk gymnasieelev sagde for nylig i et interview: ”Jeg synes, at jeg er meget dansk, for selv om jeg er muslim, kan jeg sagtens være så objektiv, at jeg også er selvkritisk og stiller spørgsmål til mig selv og min egen tradition og religion”. Det er jo en ganske interessant definition af at være dansk. Måtte de etniske danskere snart blive lige så danske som denne muslimske pige!